

Csaba László: Egyszeri és kivételes év volt az idei

Alapvetően külső tényezők, az EKB laza monetáris politikája és az alacsony olajár teremtette meg az idei évben a magyar gazdaság sikereinek egyik alapját. Ez az év egyedi és megismételhetetlen volt, ennek azonban vége, lassulni fog a magyar növekedés– nyilatkozta a Növekedés.hu-nak Csaba László, közgazdász, egyetemi tanár, akadémikus.

Minden várakozást felülmúlt a magyar gazdaság harmadik negyedéves teljesítménye, s az éves bővülés is magasabb lesz a vártnál. Hogyan értékeli ezt? Minek köszönhető?

Az alacsony kamatok és az Európai Központi Bank (EKB) nem konvencionális eszközökkel folytatott monetáris politikai lazításának – azaz a korlátlan likviditás biztosításának és a célzott kötvényfelvásárlásnak – köszönhetően elárasztotta az európai piacot az olcsó pénz, negatív reálkamatok alakultak ki, amelyek befektetésre ösztönözték a szabad tőkével rendelkező pénztulajdonosokat. Ez unikumnak számít, mert általában nem szokott így lenni. A másik, hazánk számára fontos és kedvező változás, hogy a várakozásokkal ellentétben nem nőtt az olaj ára, hanem csökkent, s mostanában kapaszkodik vissza a nyolcvan dolláros szint felé. A harmadik magyar növekedést támogató tényezőként azt is meg kell említeni, hogy szerencsére az USA és Kína, illetve az Európai Unió (EU) között zajló kereskedelmi háború nem nagyon érinti hazánkat, illetve az egységes európai piachoz való hozzáférést semmi nem korlátozta.

Vagyis összefoglalva elmondható: a magyar gazdaság számára fontos, és általunk nem befolyásolható tényezők segítették az idei évben a növekedést. Hangsúlyozni kell, hogy ez egyedi és megismételhetetlen.

Azt is látni kell, hogy a laza magyar monetáris politika nem saját elhatározásból alakult ki, hanem a nemzetközi feltételek kedveztek kialakításának.

Rövidebb, illetve hosszabb távon milyen pályát lát a magyar gazdaság előtt? Fenntartható-e ez a bővülési ütem? Igaz lehet-e Varga Mihály miniszter kijelentése: hosszabb távon is 4-4,5 százalékos növekedésre képes a magyar gazdaság?

A kifejtettek alapján elmondható, hogy konjunkturális oldalról jól alakultak dolgaink. Strukturális értelemben azonban nehéz lenne azt mondani, hogy ez így marad örökké. Vagyis nem szabad egy-egy rövidebb időszak eredményeit egyszerűen előrevetíteni a jövőre. A növekedési modell kimerülőben

van, mert a negatív reálkamat és az alacsony olajár nem marad meg örökké, s mert a magyar kivitel sok rövid távú tényező miatt futott fel. A munkaerőhiány következtében emelkedő bérek miatt megszűnőben van a magyar versenyképességet tápláló bér-versenyképesség.

Ezért egyetértek a jegybankkal és más elemzőkkel, akik arra számítanak, hogy a jelenlegi magyar fejlődési ütem nem tartható, mert az egyszeri felhajtóerők kimerülnek.

A magyar versenyképességet az is rontja, hogy kevés benne a tudásintenzív termék, hogy az olcsó energia nem tudja emelni a magyar kivitelt, mert nem energiaigényes termékeket, például acélt exportálunk. Ebből adódik, hogy jövőre és az azt követő években lassulás következik. Ez persze nem jelent válságot, de túlzás az a 4-5 százalékos bővülést extrapoláló kormányzati derűlátás, amely a konvergencia-programban van lefektetve. A mostani kedvező időszak után ugyanis hiányoznak a gyors fejlődés feltételei. Komoly gond ezen túlmenően, hogy

hosszú évek óta nem nő a termelékenység, amit jól mutat, hogy egyre többen ugyanakkora értéket állítunk elő.

Vagyis nincs olyan tényező, ami magyarázná a hön áhított gyors növekedést. A jelenlegi beruházások pedig nem a növekedést szolgálják, hanem az ellátás biztonságát, hogy bizonyos ágazatok magyar kézben legyenek. Vagyis a jelenlegi beruházási struktúra és termelékenységi trendek mellett nincs, ami alátámasztaná az optimizmust. Ráadásul az amerikai jegybank szerepét betöltő Federal Reserve (Fed) éppen most emelt kamatot, s az Európai Központi Bank is jó eséllyel követi majd a példáját. Így csak idő kérdése, amíg az MNB is kénytelen lesz szigorítani a monetáris politikán, mert nem tud hosszú távon szembemenni az EKB-val.

Gazdasági szempontból melyek azok a kormányzati intézkedések, amelyek Ön szerint helyesek voltak az elmúlt évben?

Bár szavakban kormánykörökben szeretik unortodox gazdaságpolitikaként emlegetni intézkedéseiket, sok esetben ortodox eszközöket használnak. Ide tartozik például – és nagyon helyes lépés – a költségvetési egyensúly megőrzése; hogy nem kívánják az adósság növelésével felpörgetni a gazdaságot, miközben a munkaerőpiac kötöttségeit enyhítik, az építőipar növekedését segítik, és a forint túlzott erősödése ellen a jegybank fellép. Azt is helyes törekvés, hogy a felsőoktatás és a piac kapcsolatát erősíteni kell. Az más kérdés, hogy Palkovics László innovációs és technológiai miniszter, akadémikus társam által kialakított módszer nem a legszerencsésebb.

Az is helyes törekvés, hogy a közsféra dolgozóinak bélelemaradását a konjunktúra idején igyekeznek leküzdeni, mert alacsony bérért nem lehet jó szakembert találni.

Az is dicsérendő, hogy a közsférában a béremelést teljesítményhez kötik. Ugyancsak támogatandó törekvés az egészségügyben és az oktatásban a dolgozók bérének emelése.

A kormány mely intézkedéseit érheti kritika, illetve milyen intézkedéseket hiányol?

Kevésbé támogatható, hogy néhány negyedév kedvező adatai alapján hosszú távú következtetéseket vonnak le, illetve hogy több területen is a monopolhelyzetet erősítik a kormány intézkedései. A médiapiac túlzott koncentrációja például sem társadalmi, sem gazdasági okokkal nem magyarázható, hiszen akkor nem kellene a kormánynak több tízmilliárd forinttal segíteni a hozzá közel álló orgánomok munkáját. Az Európai Unióval folytatott harc sem segíti a gazdasági fejlődést, annál is inkább, mert

számos újítás van kialakulóban, amelyen keresztül például az eurózóna tagjai jelentős nagyságú és igen kedvező feltételek mellett elérhető forráshoz juthatnak hozzá, piaci alapon. Ebből kimaradni rendkívül nagy luxus.

Gondnak tartom az állami tulajdon részarányának öncélú növelését is, különösen akkor, ha a piac azt nem igazolja. Nem látom sajnós, hogy a tudásalapú társadalom építésére sokat fordítanánk, ahhoz ugyanis sokat kellene költeni a közoktatásra és a minőségi felsőoktatásra. Még inkább igaz ez a tudományos kutatásra, annak szabadságára vonatkozóan, mert soha nem lehet tudni, hogy egy-egy alap kutatás mikor és milyen eredményt hoz akár a gazdasági életben is. Úgy gondolom, a kormánynak át kellene gondolni a prioritásokat. Vagyis az állam költsön arra, amire a piac nem költ, s vonuljon vissza egy csomó olyan területről, ahol a piac jelen van.

Mit jelent majd a hétköznapi ember számára a növekedés várható lassulása?

Mindenekelőtt

jelentősen csökkenni fog a béremelkedés elmúlt két évben tapasztalt rendkívüli dinamikája.

Amint vége lett az államilag diktált rezsicsökkentésnek, megindult az áremelkedés, amihez persze a jövedelmek gyors emelkedése is hozzájárult a fogyasztás növekedésén keresztül. A piaci eredetű infláció pedig természeténél fogva gyorsul, ha nem lép fel ellene senki. Ezért szükség lenne a verseny erősítésére, mert anélkül nem lehet tartósan alacsonyan tartani az árakat. Ezért hibás az a

gazdaságpolitika, amely fontos ágazatokat vesz ki a verseny hatálya alól. Az is nagy kérdés, hogy miként reagál a jegybank a 3-5 százalékos körüli inflációra.

Nem fűthette az ideji inflációt a lakossági hitelek ötven százalékos emelkedése is? Nem jelent ez veszélyt?

Amint az elmúlt tíz év története is mutatja, az eladósodással nagyon csínján kell bánni. Mert ugyan nagyon jól esik, amikor az emelkedő bérekre alapozva előrehozzuk egyes fogyasztásainkat, és boldogan veszünk új autót, lakást, utazunk távoli vidékekre. Ez abban az esetben helyes, ha a hitelt alacsony kamattal vesszük föl, s olyasmire költjük, amivel ki tudjuk termelni a kölcsön költségeit. Számításba kell ugyanakkor azt is venni, hogy akit a konjunktúra idején alkalmaztak, vagy aki a konjunktúrára alapozta szolgáltatását, azzal előfordulhat, hogy a fellendülést követően megszűnik állása, vagy nem lesz igény a szolgáltatására, akkor pedig gondban lesz a hitel visszafizetésével.

Vagyis annak szabad eladósodni, aki egészen biztos abban, hogy tartósan megmarad a jövedelme, illetve bevétele.

Helyükön vannak a magyar bérek? Vannak, akik szerint a multinacionális cégek túlságosan spórolnak a fizetéseken hazánkban, a nyugati bérekkel összehasonlítva.

Nem lehet összehasonlítani a magyar béreket a nyugatiakkal, hiszen egészen más gazdasági és társadalmi környezetben kell azokat értelmezni. Egyébként a magyar bérek a termelékenységüket is figyelembe véve nagyjából a helyükön vannak. Azonban nem feltétlenül kell nekünk az értéklánc alján maradni. Már csak azért sem, mert

az elmúlt évek politikai indíttatású bérfelzárkóztatása a technológia fejlesztése, a nagyobb hozzáadott értékű termelés irányába nyomja a vállalkozásokat.

Ez esetben azonban nem szabad azon csodálkozni, hogy bizonyos termelési ágakat, üzemeket elvisznek az országból oda, ahol alacsonyabbak a bérek, és alacsonyabb a fejlettség is.

Egyre többen beszélnek arról, hogy vége ennek a kivételesen hosszú fellendülési ciklusnak és jön a következő nemzetközi válság, de a lassulás mindenképpen. Mi a véleménye erről? Fel vagyunk rá készülve?

A lassulásra igen, a válságra nem. Azt azonban figyelembe kell venni, hogy amennyiben valóban válságra kerül sor, akkor az leginkább a pénzügyi világot sújtja majd, így hazánkat az átlagosnál kevésbé

érinti majd. Nálunk egyrészt sokkal fejletlenebb a pénzügyi struktúra, mint a fejlett világban, s ezért lehet kisebb lehet a hatás.

Másrészt pedig kialakult az a védőháló-rendszer, amely megakadályozza, hogy a pénzügyi világot ért stressz teljes egészében áttevédjön a reálgazdaságra.

Ez persze nem jelenti azt, hogy egyáltalán nem érintené egy esetleges válság a termelő szférát, de a hatás mindenesetre korlátozottabb lesz.

A közelmúltban megjelent, Közép-Európa 1988-2018 közötti gazdaságtörténetét feldolgozó *Válság-gazdaság-világ* című könyvében Ön is említi, hogy hazánk többször is egyfajta külön státuszt szeretett volna kivívni magának a volt szocialista országok között, egyfajta komország szeretett volna lenni. Van/volt ennek bármikor realitása, vagy csak álom maradt?

Ha az ember Magyarországot a maga ligájában elemzi, akkor nehéz megmondani, mi az a terület, ahol mi élen járunk. Az elmúlt negyedszázadban mindig volt valami.

Most a külföldön dolgozók hazautalásainak aránya az, amiben vezetők vagyunk. Mert sem a működőtőke áramlásában, sem a növekedésben, sem más mutatóban nem állunk az élen.

Igazából nincs olyan terület, ahol osztályelsők lennénk. A kvantitatív mutatók területén sem találni olyat, amelyben az élen járunk, legfeljebb rövid távon. Sőt, amíg korábban éltanulók voltunk elsősorban a versenytársak gyengesége miatt, mostanra ez a versenyelőny megszűnt, és inkább azt lehet mondani, hogy versenyelőnyünket az adja, hogy a V4 országokkal együtt egy tömböt alkotunk, ahol a befektető ugyanazokat a feltételeket találja. Vagyis regionális előnyökkel számolhatunk.

Ugyanakkor kétségtelen előny a politikai, kormányzati stabilitás, hogy nincsenek olyan etnikai konfliktusok, mint Franciaországban vagy Hollandiában.

Az Olaszországban jellemző politikai bizonytalanság sem jellemző hazánkban. Azt azonban látni kell, hogy ezek az előnyök csak viszonylagosak. Vagyis szó sincs arról, hogy a kelet Svájc lennénk.